

מהפסוק 'לא תוכל לאכול בשעריך'. ומתרת הגמרא: אי מהיאי
 – אם היו למדים רק מדרשת רבי יוסי, הוה אמינא דרך ללא
 ריבנה התורה טבל של מעשר ראשון אכל מיתה לא יהיה בו, קא
 משמע לן ההיקש של מעשר לתרומה שיש אף מיתה באכילתו.
 הגמרא חזרת לדון בדברי רב נחמן בשם שמואל (לעיל ע"א),
 שהעמיד את משנתו כרבי מאיר שאוסר לישראל לאכול מעשר
 ראשון. מקשה הגמרא: במאי אוקימתא – במה העמדת את המשנה
 שאמרה שבת ישראל המאורסת ללוי לא תאכל במעשר כרבי
 מאיר, אמינא סיפא, פת לוי מאורסת לכהן, וכת כהן ללוי לא תאכל
 לא בתרומה ולא במעשר, הכא מאי זרות איכא – מי מהן נחשבת
 לזרה, כלומר אף שאירוסין פוסלים ואינם מאכלים בתרומה,
 אולם מדוע תאסר אחת מהן באכילת מעשר, הלא כהן וכת כהן
 ולוי וכת לוי מותרים באכילת מעשר ראשון, ואם כן האירוסין
 ודאי אינם פוסלים את בת הכהן וכת הלוי, וגם אין צורך שיאכלו
 מחמת בעליהן.
 מתרת הגמרא: אמר רב ששת, מאי אינה אוקלת דקתני – מה
 שכתוב במשנה בת לוי המאורסת לכהן או בת כהן ללוי אינה
 אוכלת במעשר, הכוונה שאינה נותנת רשות לתרום – שאין
 המאורסת ללוי יכולה לעשות שליח להפריש תרומת מעשר
 מפירות מעשר ראשון של הארס כדי לתקנם, משום שאין הפירות
 שייכים לה והרי זה נחשב כתורם שלא מדעת הבעלים שאין זה
 חל.
 שואלת הגמרא: מכלל דבריק נשמע דנשואא ללוי נותנת רשות
 לשלוחה לתרום מפירות טבל של בעלה, האמנם זה כך. משיבה
 הגמרא: אין – אכן כך הדין. והתניא – ואכן כך שנינו בברייתא,
 נאמר בענין מעשר ראשון (במדבר יח לא) 'ואכלתם אותו ככל מקום
 אתם וביתכם', השוה את האשה לבעלה, ובכך לימד על נשואא פת
 ישראל ללוי שנותנת רשות לתרום מעשר מפירות מעשר
 ראשון של בעלה. שואלת הברייתא: אתה אומר שהפסוק מלמד
 שיש לנשואא רשות לתרום, או אינו אלא לאכל – שמא כוונת
 הפסוק להתיר לה לאכול מפירות מעשר ראשון וכלשון הפסוק
 'ואכלתם'. משיבה הברייתא: אמרת – יש לך ללמוד מקל וחומר,
 אם תרומה הקמורה אוקלת הנשואא לכהן, מעשר ראשון הקל לא
 כל שכן שהנשואא ללוי אוכלת, כלומר כדי ללמד שאוכלת לא
 צריך פסוק, אלא בהכרח שהפסוק לימד על נשואא פת ישראל
 שנותנת רשות לתרום.
 הגמרא מביאה תירוץ נוסף מה כוונת המשנה במה שאמרה שבת
 לוי המאורסת לכהן וכת כהן ללוי אינן אוכלות במעשר: מר בריה
 דרבנא אמר, לעולם משנתו כרבי מאיר שמעשר אסור לזרים
 ולזיה וכונתו אינן זרות, וכוונת המשנה לומר, שאין חולקין לה
 מעשר בבית הגרנות – שאם אחת מהן באה לבדה בלא בעלה
 לגורן לקבל מעשר ראשון, אין נותנים לה.
 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר להלן (פ) שאין חולקים תרומה
 בגורן לאשה לבדה משום איסור ייחוד, אם כן מטעם זה גם אין
 חולקים לה מעשר ראשון, אלא למאן דאמר שהטעם הוא משום
 גרושה – שיש לחשוש שמא גירשה בעלה הכהן והיא אסורה
 בתרומה, והם לא ידעו מכך ויבשילוה באכילת תרומה, והלא
 במעשר הטעם חזוהו אינו קיים שהרי גרושה פת לוי מי לא אכלה
 במעשר, ומדוע שלא יחלקו לה מעשר בבית הגרנות.
 הגמרא תמהה על המקשן: ולמשמיה – ולישתתן שהקשית על
 המשנה מדוע בת לוי המאורסת לכהן אין חולקים לה מעשר, וכי
 מובנת מדוע הגזירה לא לחלק תרומה לאשה לבדה בבית הגרנות
 משום גרושה, והלא מבואר בברייתא להלן (טז) שאין חולקים
 לאשת כהן תרומה בגורן, ולא חילוק בין בת כהן לבת ישראל, וכי
 גרושה פת כהן מי לא אכלה בתרומה, ומדוע אין חולקים לבת כהן.
 אלא על כרחך אסרו חלוקת תרומה לכל הנשואות לכהן גזירה
 משום גרושה פת ישראל, ואם כן אסרו גם חלוקת מעשר בגורן לכל
 הנשואות ללוי, גזירה משום בת ישראל הנשואה ללוי, שמא
 תתגרש והיא אסורה לאכול במעשר ראשון כרבי מאיר, ובגורן
 לא ידעו על כך.

תרומה ניתנת לכהן ומעשר ראשון ניתן ללוי דברי רבי מאיר. מתוך
 שהזכיר רבי מאיר את דין התרומה אף שאין חולק עליו בזה,
 משמע שכוונתו לומר שכשם שתרומה ניתנת לכהן ואסורה
 באכילה לזר, אף מעשר ראשון ניתן ללוי ואסור באכילה לזר,
 ומשנתו סוברת כרבי מאיר, ולכן נקטה שבת ישראל המאורסת
 ללוי אינה אוכלת במעשר. ממשיכה הברייתא: רבי אלעזר בן
 עזריה מתייר לכהן – מתיר לכהן לאכול מעשר ראשון. תמהה
 הגמרא: מהלשון 'מתיר', מכלל דאיכא מאן דאסר – משמע שיש
 מי שאוסר לכהן לאכול מעשר ראשון, והלא הכהנים אינם זרים
 לגבי מעשר ראשון לפי שגם הם נקראים לויים ומותרים לאוכלו
 ואין חולק על כך. מתרת הגמרא: אלא אימא שכוונת רבי אלעזר
 היא שנותנו אף לכהן, כלומר רשאים לתת מעשר ראשון לכהן
 ואין חובה ליתנו דווקא ללוי.
 הגמרא מבארת את טעמם של רבי מאיר ורבי אלעזר בן עזריה:
 מאי טעמא דרבי מאיר שאוסר מעשר ראשון באכילה לישראל.
 אמר רב אחא בריה דרבה משמיה דרבנא, נאמר (במדבר יח כד) 'כי את
 מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתת ללוי', הכתוב קרא
 למעשר ראשון תרומה, ללמד שמה תרומה אסורה באכילה לזרים,
 אף מעשר ראשון אסור באכילה לזרים. שואלת הגמרא: אי – שמא
 אף נדרוש מה תרומה תיבין עליו מיתה בידי שמים כשזר אוכלה
 במזיד, וחוקש כשאכלה זר בשוגג, אף מעשר יהיו תיבין עליו
 מיתה באכילת זר במזיד, וחוקש כשאוכלו בשוגג. משיבה הגמרא:
 אמר קרא בענין זר שאכל תרומה במזיד (ויקרא כב ט) 'ומתו בו כי
 יחללה', ובאכילתה בשוגג נאמר (שם כב יד) 'ויסוף חמשתו עליו',
 ויש לדרוש שדווקא בו – באכילת תרומה במזיד יש מיתה ולא
 במעשר, ודווקא עליו – על אכילתה בשוגג יש להוסיף חומש ולא
 על אכילת מעשר.
 מבררת הגמרא: ורבנן, כלומר רבי אלעזר בן עזריה שחולק על
 רבי מאיר, מה הוא למד מההיקש של מעשר לתרומה. משיבה
 הגמרא: הוא דרש, מה תרומה מוקלת – שכל עוד שלא הפרישו
 תרומה מהפירות הרי הם טבל וזיבים מיתה בידי שמים על
 אכילתם, אף מעשר ראשון נמי מוקל – כל עוד שלא הפרישוהו
 מהפירות יש עליהם שם טבל, והאוכלם בטיבלם חייב מיתה.
 הגמרא מביאה שמצאנו דין זה בברייתא בשם רבי יוסי, ודרש
 איסור זה ממקום אחר: וברתנא, רבי יוסי אומר, יבול לא יהא חייב
 מלקות אלא על טבל שלא הורם קמנו תרומות ומעשרות כל עיקר,
 אבל הורם קמנו תרומה גדולה ולא הורם קמנו מעשר ראשון, או
 שהורם קמנו מעשר ראשון ולא הורם קמנו מעשר שני, ואפילו לא
 הורם קמנו מעשר עני, אף שהוא קל שאין בו כל קדושה אלא הרי
 הוא כצדקה, מנן שהאוכלו חייב עליו מלקות משום טבל, תלמוד
 לומר בענין אכילת מעשר שני חוץ לירושלים (דברים יח) 'לא תוכל
 לאכל בשעריך מעשר דגןך וגו', ולחלק בענין השנה השלישית
 שנוהג בה מעשר עני הוא אומר, (שם כ"ב) 'ונתתה ללוי לגר ליתום
 ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבועו'. יש לדרוש מתיבת 'בשעריך', מה
 'שעריך' האומר לחלק הורם קמנו מעשר עני, אף 'שעריך' האומר כהן
 מדבר במעשר עני. ואמר רבנא, לא תוכל לאכל בשעריך, ויש
 לפרש את הפסוק כך, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר עני
 שנאמר בו 'בשעריך' נמצא בתוכו.
 מבארת הגמרא מדוע צריך את ההיקש של תרומה למעשר אחר
 שכבר יש את הדרשה של רבי יוסי: ואי מהתם – אם רק מדרשתו
 של רבי יוסי היינו למדים איסור אכילת פירות הטבולים למעשר,
 הוה אמינא – הייתי אמר שריבנה התורה איסור טבל של מעשר
 רק לענין לאו, ולחייב על אכילתו מלקות, אכל מיתה לא חייבים
 על כך, קא משמע לן ההיקש של מעשר לתרומה, לחייב מיתה על
 אכילת טבל.
 לישנא אחרינא – יש שגרסו את מהלך הסוגיא באופן שונה. לאחר
 שהובא ההיקש של מעשר לתרומה ללמד שחייבים מיתה על
 אכילת פירות הטבולים למעשר, מקשה הגמרא: מדוע יש צורך
 בהיקש הלא מעשר ראשון דמיבל – שגורם שיהיו הפירות טבל
 קודם הפרכתו מדרבי יוסי נפקא – כבר נלמד מדרשת רבי יוסי

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' א

1 מקשה הגמרא: אִי הָכִי שְׂכוּנַת הַמִּשְׁנָה לְאַסוּר חֲלוּקַת מַעֲשֵׁר
2 בַּגּוֹרֶן לְמֵאֻרְסַת לָלוּי, מֵאִי אִירִיָּא – מִדּוּעַ נִקֵּט הַתָּנָא דְּוּוּקָא
3 מֵאֻרְסַת, אֲפִילוּ נִשְׁוָאָה נָמִי לֹא יַחֲלִקוּ לָהּ מַעֲשֵׁר בַּגּוֹרֶן. מִתְרַצַּת
4 הַגְּמָרָא: אִירִיָּא דִּתְנָא רִישָׁא – אֲגַב שְׁנִקֵּט בְּרִישָׁא [שְׁעוּסְקַת בַּעֲנִין
5 אֲכִילַת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׁר] מֵאֻרְסַת, וְזֶה בְּדוּוּקָא שֶׁהָרִי הַנִּשְׁוָאָה לִכְהֵן
6 אוֹכֵלַת בְּתֵרוּמָה, וְהַנִּשְׁוָאָה לָלוּי אוֹכֵלַת בְּמַעֲשֵׁר, לִכְךָ תָּנָא נָמִי

קעז

7 סִיפָא בַּעֲנִין חֲלוּקַת הַמַּעֲשֵׁרוֹת בַּגּוֹרֶן, מֵאֻרְסַת, אִף שֶׁהָאִיסוּר נֹדֵהֶג
8 גַּם בְּנִשְׁוָאָה.
9 הַגְּמָרָא מְבִיָּאָה מִחֲלוּקַת תְּנָאִים בַּעֲנִין נְתִינַת מַעֲשֵׁר רִאשׁוֹן
10 לְכַהֲנִים: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ, תְּרוּמָה נִתְּנָה לְכַהֵן, וּמַעֲשֵׁר רִאשׁוֹן נִתֵּן לָלוּי,
11 דִּהְיִינוּ רַק לָלוּי, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר,

יבמות דף פו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קנה

מתרצת הגמרא: אלא כולי עלמא מודים שטעם הקנסא היה משום
שלא עלו בימי עזרא, והכא כהא קמיפליגי, מר קבר קנסא לעניים –
האומר שקנסו את הלויים מפני שלא עלו מבבל, סבר שתקנו לתת
את המעשר לעניים. ומר קבר – והחולק עליו סובר שהכהנים בימי
משיכה לא עלו, ולכן גם כהן עשיר ושמקבל כמות גדולה של
תרומה רשאי ליטול מעשר ראשון כדי שיהיה לו מה לאכול בימי
טומאתו.

מקשה הגמרא: (בשילמא למאן דאמר קנסא לעניים משום הכי
אהדריה רבי עקיבא לפתחא לבי קברי, כדי שרבי אלעזר שהיה
עשיר לא יטול את המעשר, אלא למאן דאמר לכהנים אמאי
אהדריה לפתחא לבי קברי) ומנע מרבי אלעזר בן עזריה ליטול
מעשר, והלא היה כהן ורשאי לקבל מעשר ראשון.

מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה,
אי דקא אתית בתורת קנסא – אם כוונתך ליטול מעשר ראשון
מחמת הקנס שקנסו את הלויים, אית לך – יש לך רשות ליטול את
המעשר, שהרי כשאתה לוקח בתורת קנס, אתה נעשה – אולם אם
הלויים לקבלת המעשר, ואי קא אתית בתורת חלוקה – אולם אם
כוונתך ליטול את המעשר מדין חלוקה, כלומר מדין תורה, לית לך
– אין אתה רשאי ליטול את המעשר ראשון, כיון שאינך נעשה
שלוחם ומדין תורה המעשר ניתן רק ללויים.

מבררת הגמרא: ומנא לן דלא סליקו – שלא עלו הלויים לארץ
ישראל בימי עזרא. משיבה הגמרא: דכתיב (עזרא ח א, טו), וְאַלְהָה
רִאשִׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהַתִּיחָשֶׁם הֶעֱלִים עִמִּי בְּמַלְכוּת אֲרַתְחָשְׁתָּא
הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל, וְאַתְּכֶנֶם אֵל תִּהְיֶה כִּהְיָ אֵל אֲהֵי וַתְּחַנֶּה שָׁם יְמֵים
שְׁלֹשָׁה וְאַכְיָנָה כֶּנֶם וּכְבָּהֲתִים, וּמִנִּי לֹוֹ לֹא מִצָּאֵתִי שָׁם.
הגמרא מביאה ענין נוסף בו ירדו הלויים מגדולתם: אמר רב תימא,
בתחלה לא היו מעמידים שוטרים הכופים את העם לצית לדברי
בית דין, אלא מן הלויים, שנאמר (דברי הימים ב יט א) וְשׁוֹטְרִים הָלִוִּים
לְפָנֵיהֶם. אבל עכשיו, אין מעמידין שוטרים אלא מישראל, שנאמר
'וְשׁוֹטְרִים הָרִבִּים בְּיִשְׂרָאֵל' – ולמדים מתיבת 'הרבים' שהשוטרים
מישראל הם, שהם מרובים מן הלויים.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהלכות בת ישראל שניסת לכהן ובת
כהן שניסת לישראל לענין אבילות תרומה: בת ישראל שניסת
לכהן, תאכל בתרומה לפי שהיא קניינו של הבעל. בת בעלה הכהן
יש לה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה הכהן. חזרה האשה
וניסת ללוי, תאכל במעשר ראשון מחמת בעלה, אבל בתרומה לא
תאכל, משום שבעלה הלוי אסור באבילות תרומה ופוסל גם
אותה. בת בעלה הלוי, וְלֹא הֵימְנוּ בֶן, תאכל במעשר מחמת בנה
הלוי, ולא בתרומה, משום שאף הוא פוסל אותה מלאכול
בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת לישראל, לא תאכל לא בתרומה
משום בנה מבעלה הלוי וכן מחמת בעלה הישראל, ולא במעשר
אף שיש לה בן מהלוי, לפי שבעלה הישראל פוסלה מלאכול
מעשר כשיטת רבי מאיר שמעשר ראשון אסור לזרים. בת
הישראל, וְלֹא הֵימְנוּ בֶן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, שבנה
הישראל ממשיך לפוסלה. בת כנה שגולד לה מישראל, תחזור
ותאכל במעשר מחמת בנה מבעלה הלוי. בת גם כנה מהלוי, תחזור
ותאכל בתרומה מחמת בנה מבעלה הכהן. בת כנה מהלוי, חוזרים
וחלים עליה דיני ישראלית ולא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.

מעשר ראשון ניתן לכהן. מקשה הגמרא: דווקא לכהן ולא ללוי,
וזרי לוי בודאי יכול לקבלו כמו שמפורש בתורה. מתרצת הגמרא:
אימא – יש לך לומר שכוונת רבי אלעזר בן עזריה היא שמעשר
ראשון ניתן אף לכהן.

מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי עקיבא שמעשר ראשון ניתן רק
ללוי. דכתיב (במדבר יח כו) וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר, הרי שכללום קא משתעי קרא –
הפסוק מדבר, שהם יקבלו את המעשרות ולא הכהנים. מבררת
הגמרא: ואידך, כלומר רבי אלעזר בן עזריה כיצד הוא מבאר פסוק
זה. משיבה הגמרא: הוא סובר בדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי
יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות בספרי הקודש, נקראו
הכהנים לויים, וזה המובא להלן הוא אחד מהם, שנאמר (יחזקאל מד
טו) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צִדּוֹק. צדוק כהן היה ומכנה את בניו בשם
לויים. וכמו כן 'לויים' האמור בענין קבלת מעשר ראשון, כולל גם
כהנים.

שאלת הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא דרש את הפסוק גם על
כהנים. משיבה הגמרא: קא לא מצית אמת שהכהנים בכלל
הלויים, משום דכתיב במעשר ראשון (במדבר יח לא) וְאֶכְלֹתֶם אוֹתוֹ
בְּכָל מְקוֹם, ומשמע שמקבלו מי שכולל לאוכלו בכל מקום, אפילו
בבית הקברות, יצא בהן שאין יכול לאוכלו בבית הקברות, מפני
איסור טומאה למתים. מבארת הגמרא: ואידך – ורבי אלעזר בן
עזריה סובר, שכוונת הפסוק למדנו שמה שאמר הכתוב שיכול
לאוכלו כל היבא דכע, הכוונה היא כע חומה – שניתן לאכול את
המעשר בכל מקום אף מחוץ לחומות ירושלים, ואי אביל ליה
בטומאת הגוף לא לכן – וכן למדנו הכתוב שבכל מקום שנמצא
שם הכהן או הלוי אפילו במקום שנטמא בו, כגון בבית הקברות,
רשאי לאכול שם מעשר ראשון בטומאת הגוף.

הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבי עקיבא ורבי אלעזר בן
עזריה: הריא ינתא – מעשה באותה גינה דהיה שקיל (לוקח) רבי
אלעזר בן עזריה מעשר ראשון מינה, והוא היה כהן, ונהג כשיטתו
שמעשר ראשון ניתן אף לכהן. לגינה היו שני פתחים, אחד פתוח
למקום טומאה (בית קברות) ואחד פתוח למקום טהרה. אול רבי
עקיבא אהדריה לפתחא לבי קברי – סגר את הפתח הפונה למקום
טהרה ופתח את זה הפונה לבית הקברות. כוונתו הייתה שרבי
אלעזר בן עזריה שהיה כהן לא יוכל לבא לקחת את המעשר.
כשנודע הדבר לרבי אלעזר בן עזריה, כעס ואמר עקיבא בתרמילו
– חמת של עור שרועה צאן מניח בו את פיתו, כלומר עקיבא
שהיה רועה צאן של כלבא שבע עשה מה שעשה, ואנא חיי –
אבל אני אחיה גם בלי שאטול את המעשר הזה כיון שעשיר אני.
בכמה מקומות בש"ס נאמר שעזרא הסופר קנס את הלויים בענין
מעשר ראשון, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה כדי
להקשות מהמעשה של רבי עקיבא על אחד מהם: איתמר, מפני
מה קנסו לויים במעשר שלא לתת להם, פליגי בה רבי יוחנן ורבנא,
חד אמר, משום שלא עלו מבבל לארץ ישראל בימי עזרא, וחד
אמר, כדי שיקמכו כהנים עליו בימי משיכה שאז אינם יכולים
לאכול תרומה, ותיקן שיתנו להם מעשר ראשון.

מקשה הגמרא: בשילמא למאן דאמר שטעם הגזירה היה משום
שלא עלו, מובן שמשום הכי קנסיהו מפני שלא נהגו כדוגן, אלא
למאן דאמר כדי שיקמכו עליו כהנים בימי משיכה, קשה, וכי משום
כהנים שאינם יכולים לאכול תרומה בימי טומאתם, קנסיהו ללויים
שיפסידו את חלקם במעשר ראשון.